

УДК 378.011.3-051:796

Юлія Зайцева

ORCID iD — [orsid.org/0000-0001-7155-392X](https://orcid.org/0000-0001-7155-392X)
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, 36000, Полтава, Україна
zaicevayuliya1@gmail.com

Сергій Новік

ORCID iD — orcid.org/0000-0001-8718-6271
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, 36000, Полтава, Україна
novik.s1983@gmail.com

ТРИСУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ У СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ — СТУДЕНТ — УЧИТЕЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»

У статті проаналізовано зміст та форми освітнього процесу студентів факультетів фізичного виховання з організації фізкультурно-спортивної роботи та на основі виокремлених проблем обґрунтовано педагогічну умову формування у майбутніх фахівців готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти — спрямування спільних зусиль викладачів фахових дисциплін та учителів фізичної культури на підтримку професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, що базується на трисуб'єктній взаємодії у межах рівноправних взаємин у системі «викладач — студент — учитель фізичної культури»; встановлено роль фахівців сфери фізичної культури і спорту у набутті професійного досвіду майбутніми учителями.

Ключові слова: викладач; педагогічна умова; студент; трисуб'єктна взаємодія; учитель фізичної культури; фізкультурно-спортивна робота.

© Зайцева Юлія, Новік Сергій, 2019

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.97102>

Вступ. Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності — одна із найважливіших у педагогічній науці, про що свідчать численні та різноаспектні дослідження, але існуючі розробки та практичні рекомендації недостатньо відображають основні положення змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти у режимі навчального дня й у позакласний час, зокрема, не досліджено трисуб'єктну взаємодію у системі «викладач — студент — учитель фізичної культури». Вирішення проблеми фахової готовності студентів полягає у створенні ефективних педагогічних умов, що базуються на трисуб'єктній вза-

ємодії, підвищенні ролі та розширенні функцій педагогічної практики, інтеграції навчальної та професійної діяльності студентів у загальноосвітніх навчальних закладах як важливого чинника формування й розвитку професійних навичок.

Доцільний вибір та поєднання педагогічних умов сприяє вдосконаленню освітнього процесу, а їх реалізація — підвищенню рівня сформованості готовності студентів до фахової діяльності у закладах загальної середньої освіти.

Педагогічні умови освітньої діяльності розглядають у своїх роботах Р. Гришкова, М. Карченкова, К. Короленко, О. Остряньська, І. Чемерис та інші.

Науковці інтерпретують педагогічні умови як сукупність факторів, обставин, від яких залежить ефективність досягнення педагогіч-

них цілей, які певним способом (позитивно або негативно) впливають на перебіг і результативність освітнього процесу загалом» (Овчарук В., 2018, с.70), (Соколова Ю., 2019, с. 86).

Н. Колодій розуміє педагогічні умови як «спеціально створені необхідні і достатні дії, взаємодії, обставини, можливості та чинники суб'єктів та об'єктів освітнього процесу, що реалізуються в межах цього процесу, сукупність яких визначає ефективність та результативність (якість) процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців» (Колодій, 2019, с. 75).

Мета статті — проаналізувати зміст та форми освітнього процесу факультетів фізичного виховання з організації фізкультурно-спортивної роботи; установити роль викладачів фахових дисциплін, учителів фізичної культури ті інших фахівців з фізичної культури і спорту у трисуб'єктній взаємодії та вплив такої взаємодії на професійне становлення та набуття фахового досвіду майбутніми учителями; обґрунтувати педагогічну умову формування готовності майбутніх учителів до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти.

Результати констатувального етапу експерименту.

У результаті спостережень і анкетування студентів на констатувальному етапі експерименту встановлено, що:

— формування готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти проводилось епізодично і безсистемно;

— освітній процес недостатньо орієнтований на формування практичних умінь і навичок організації фізкультурно-спортивної роботи;

— деякі студенти вважають педагогічну практику менш значимою, ніж практичні заняття, тому не досить відповідально ставляться до виконання її завдань;

— організація фізкультурно-спортивної роботи майбутніми учителями під час проходження педагогічних практик передбачає в основному проведення уроків фізичної культури й недостатньо часу приділяється організації та проведенню інших форм цієї діяльності в режимі навчального дня й позакласних занять, за період практики студенти організують і проводять лише один, два таких фізкультурно-спортивних заходи;

— процес організації фізкультурно-спортивної роботи у студентів часто зводиться до осмислення та структурування його змісту

й написання документів планування. Однак цього замало, щоб на високому методичному рівні провести фізкультурно-спортивний захід.

Роль суб'єктів освітнього процесу у трисуб'єктній взаємодії.

М. Карченкова зазначає, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія спрямована на: «...розвиток ініціативності, наполегливості, рішучості, відповідальності, обов'язковості студентів, об'єктивному відношенню до себе» (Карченкова, 2006, с. 180). Науковці А. Бойко та Н. Шиян указують: «у процесі суб'єкт-суб'єктних відносин відбувається самопроєктування і самотворення особистості» (Бойко та Шиян, 2003, с. 8). А. Бальоха, В. Коткова, Л. Петухова, О. Співаковський та інші науковці, досліджуючи професійну підготовку майбутніх учителів різних спеціальностей, наголошують на необхідності введення у традиційну суб'єкт-суб'єктну модель взаємодії учасників освітнього процесу третього суб'єкта (Бальоха та Петухова, 2016, с. 455; Коткова та Співаковський, 2014, с. 8).

У нашому випадку третім суб'єктом трисуб'єктної взаємодії виступає учитель фізичної культури та інші фахівці сфери фізичної культури і спорту. Трисуб'єктну взаємодію ми розуміємо як освітній процес у межах рівноправних взаємин у системі «викладач — студент — учитель фізичної культури», спрямовану на формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти та передбачає реалізацію зв'язку факультетів фізичного виховання з закладами загальної середньої освіти та іншими фізкультурно-спортивними закладами, де студенти включаються в організацію і проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи.

Викладач — займає провідне місце у трисуб'єктній взаємодії, контролює цей процес і спрямовує його.

Студент є активним учасником освітнього процесу, який має можливість формувати власну професійну готовність та набувати досвід з організації фізкультурно-спортивної роботи.

Учитель фізичної культури та інші фахівці цієї сфери допомагають студентам побачити й зрозуміти сутність професійної діяльності «зсередини», є координаторами діяльності студентів із організації різних форм фізкультурно-спортивної роботи в умовах закладів загальної середньої освіти та інших фізкультурно-спортивних закладів.

Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

На основі вивчення проблеми формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти виявлено комплекс педагогічних умов, які базуються на трисуб'єктній взаємодії у системі «викладач – студент – учитель фізичної культури» і безпосередньо впливають на ефективність фахової підготовки студентів, а саме:

— спрямування спільних зусиль викладачів фахових дисциплін та учителів фізичної культури на підтримку професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури;

— інтеграція навчальної і професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки;

— формування позитивного стилю співробітництва і співтворчості суб'єктів освітнього процесу.

Виділені умови є нерозривними складовими частинами цілісного поетапного процесу, взаємопов'язані, доповнюють одна одну та являють комплекс. У межах цієї статті детально розглянемо сутність однієї із них.

Отже, спрямування спільних зусиль викладачів фахових дисциплін і учителів фізичної культури на підтримку професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, що базується на трисуб'єктній взаємодії у системі «викладач – студент – учитель фізичної культури», розуміємо як уведення в освітній процес змісту, форм і методів навчання, які сприяють формуванню у студентів готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти відповідно до обґрунтованого нами цілісного поетапного процесу.

Оскільки поетапний процес є довготривалим та передбачає включення майбутніх учителів фізичної культури у навчально-професійну діяльність в умовах закладів загальної середньої освіти та інших фізкультурно-спортивних закладів, формування у студентів готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи забезпечують викладачі різних дисциплін, учителі фізичної культури й інші фахівці з фізичної культури і спорту, тому необхідними є єдині вимоги до студентів та їх спільні зусилля в таких напрямках:

— формування уявлення у майбутніх учителів про специфіку організації фізкультурно-спортивної роботи в закладах загальної середньої освіти;

— формування у студентів пізнавального інтересу й ціннісного ставлення до майбутньої професії з організації фізкультурно-спортивної роботи за рахунок новизни, демонстрування кращих прикладів такої діяльності досвідченими фахівцями, акцентування уваги на успіхах і труднощах у навчанні, використання прийомів емоційного впливу тощо;

— дотримання регулярності й систематичності активної діяльності усіх студентів у ході навчання;

— організація навчального процесу, орієнтованого на варіативність і моделювання ситуацій, використання прийомів емоційного впливу, методу включеного спостереження, взаємонавчання, евристичних методів навчання, ділових ігор, методу конкретних ситуацій, проведення мозкових штурмів, майстер-класів, інтерактивних методів навчання, створення проблемних ситуацій, професійних днів, проведення лекцій у формі бесід, використання Інтернет-ресурсів тощо;

— проведення студентських науково-практичних конференцій, теоретико-методичних семінарів із питань організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти;

— створення умов для трисуб'єктної взаємодії викладачів, учителів фізичної культури та студентів на рівні співробітництва і співтворчості;

— здійснення регулярного аналізу, колективного обговорення результатів навчальної діяльності студентів із організації фізкультурно-спортивної роботи;

— надання консультацій, методичної й практичної допомоги майбутнім учителям із питань організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти;

— здійснення систематичного й регулярного контролю рівня сформованості знань, умінь і навичок із організації фізкультурно-спортивної роботи та ін.

Отже, переваги трисуб'єктної взаємодії у системі «викладач – студент – учитель фізичної культури» полягають у спільних зусиллях викладачів, учителів фізичної культури й інших фахівців з фізичної культури і спорту, спрямованих на можливість реалізації студентами власних інтелектуальних мож-

ливостей та створенні умов для оволодіння практичними вміннями і навичками організації фізкультурно-спортивної роботи зі школярами у реальних умовах загальноосвітніх навчальних та інших фізкультурно-спортивних закладів. Також майбутніх учителів забезпечують зразками документів планування, технічної документації тощо фізкультурно-спортивної роботи, ознайомитись із якими вони мали можливість на кафедрах факультету фізичного виховання та в кабінетах фізичної культури у закладах загальної середньої освіти та інших фізкультурно-спортивних закладах.

Висновки. Отже, можна констатувати, що трисуб'єктна взаємодія у системі «викладач —

студент — учитель фізичної культури», у якій кожен суб'єкт виконує свою функцію; включення студентів в організацію і проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи у реальних умовах загальноосвітніх та інших фізкультурно-спортивних закладів сприяє ефективності професійного становлення та набуттю власного педагогічного досвіду майбутніх фахівців.

Перспективним напрямом дослідження є обґрунтування другої педагогічної умови, а саме: інтеграція навчальної і професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки.

Література

- Бальоха А. С., Петухова, Л. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у моделі трисуб'єктної дидактики. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : XI-а Міжнар. наук.-практ. конф.* К. : Гнозис, 2016. — Додаток 1 до вип. 37, т. 2 (70). — С. 453-462. URL: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/3086> (дата звернення 15.09.2019)
- Бойко А. М., Шиян Н. І. Суб'єкт-суб'єктні відносини вчителів і учнів у педагогічній теорії і шкільній практиці. *Постметодика.* 2003. № 4 (50). С. 2-9.
- Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2006. 226 с.
- Колодій Н. В. Педагогічні умови формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх бакалаврів соціальної роботи. *Молодий вчений.* — 2019. — №1 (65). URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2019/1/16.pdf> (дата звернення 19.08.2019)
- Овчарук В. В. Педагогічні умови формування здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка.* К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. — Випуск 12 (106)18. — С. 67-73
- Соколова Ю. І. Педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування засобів дистанційного навчання. *Молодий вчений.* — 2019. — №6. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2019/6/19.pdf> (дата звернення 19.08.2019)
- Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Філософія трисуб'єктної дидактики в системі підготовки майбутнього вчителя початкових класів. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* № 3. 2014. С. 7-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_3_3 (дата звернення 15.09.2019)

References

- Balokha, A. S., Petukhova, L. Ye. (2016). Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u modeli trysubiektnoi dydaktyky [Professional training of future elementary school teacher in the model of three-subject didactics]. *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do yevropeiskoho osvithnoho prostoru : XI-a Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* 2016. — Dodatok 1 do vyp. 37, t. 2 (70). — S. 453-462. Retrieved from <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/3086> (ukr)
- Boiko, A. M., & Shiyan N. I. (2003). Subiekt-subiektni vidnosyny vchyteliv i uchniv u pedahohichnii teorii i shkilnii praktytisi [Subject-subject relations of teachers and students in pedagogical theory and school practice]. *Postmetodyka*, № 4 (50), S. 2-9 (ukr).

- Karchenkova, M. V. (2006). Pedagogični umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizyčnoj kultury do profesiinoj diialnosti [Pedagogical conditions of formation of future physical education teachers' readiness for professional activity]. *dys. ... kand. ped. nauk* : 13.00.04. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 226 s. (ukr).
- Kolodii, N. V. (2019). Pedagogični umovy formuvannia profesiinoj movlenievoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv sotsialnoi roboty [Pedagogical conditions for the formation of professional speech competence of future bachelors of social work]. *Molodyi vchenyi*, №1 (65). Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/1/16.pdf> (ukr).
- Ovcharuk, V. V. (2018). Pedagogični umovy formuvannia zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti studentiv zasobamy fizyčnoho vykhovannia [Pedagogical conditions of formation of students' health-saving competence by means of physical education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogičnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii № 15. Naukovo- pedagogični problemy fizyčnoj kultury (fizyčna kultura i sport)*, Vypusk 12 (106)18, S.67-73 (ukr).
- Sokolova, Yu. I. (2019). Pedagogični umovy formuvannia profesiinoj hotovnosti maibutnikh vchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia zasobiv dystantsiinoho navchannia. [Pedagogical conditions of forming the professional readiness of future primary school teachers to use distance learning tools]. *Molodyi vchenyi*, №6. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6/19.pdf> (ukr).
- Spivakovskiy, O. V., Petukhova L. Ie., Kotkova V. V. (2014). Filosofija trysubiektnoi dydaktyky v systemi pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [The philosophy of three-subject didactics in the system of preparation of the future elementary teacher]. *Kompiuter u shkoli ta simi*. № 3. 2014. S. 7-11. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_3_3

INTERAKCJA TRÓJSTRONNA W SYSTEMIE «WYKŁADOWCA — STUDENT — NAUCZYCIEL WYCHOWANIA FIZYCZNEGO»

Yuliia Zaitseva, kandydat nauk pedagogicznych, starszy wykładowca,
Połtawski Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet im. W. G. Korolenka,
ul. Ostrogradzkiego, 2, 36000, Połtawa, Ukraina

Serhii Novik, kandydat nauk pedagogicznych, starszy wykładowca,
Połtawski Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet im. W. G. Korolenka,
ul. Ostrogradzkiego, 2, 36000, Połtawa, Ukraina

W artykule przeanalizowano treść i formy procesu edukacyjnego studentów wydziałów wychowania fizycznego w zakresie organizacji pracy sportowej a wychowania fizycznego, oraz na podstawie oddzielnych problemów uzasadniono pedagogiczne warunki kształtowania przyszłych specjalistów w gotowości do organizowania wychowania fizycznego i pracy sportowej w ogólnokształcących placówkach oświatowych — skierowanie wspólnych wysiłków wykładowców dyscyplin zawodowych i nauczycieli wychowania fizycznego w celu wspierania rozwoju zawodowego przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego w oparciu o interakcję trójstronną w ramach równoprawnych relacji w systemie «wykładowca — student — nauczyciel wychowania fizycznego»; ustalono rolę specjalistów w zakresie wychowania fizycznego i sportu w zdobywaniu doświadczenia zawodowego przez przyszłych nauczycieli.

Słowa kluczowe: interakcja trójstronna; nauczyciel wychowania fizycznego; praca sportowa i w zakresie wychowania fizycznego; student; warunek pedagogiczny; wykładowca.

THREE-PERSONAL INTERACTION IN THE SYSTEM «LECTURER — STUDENT — TEACHER OF PHYSICAL CULTURE»

Zaitseva Yuliia, Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer,
Poltava V.G. Korolenka National Pedagogical University,
2 Ostrogradskogo Str., 36000, Ukraine, zaicevayuliya1@gmail.com

Novik Sergii, Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer,
Poltava V.G. Korolenka National Pedagogical University,
2 Ostrogradskogo Str., 36000, Ukraine, novik.s1983@gmail.com

The content and forms of educational process of the physical education faculties students were analyzed in this article to organize physical culture and sports work. Pedagogical condition of formation of readiness to organize physical culture and sports work at comprehensive schools by future teachers of Physical Education was justified on the basis of isolated problems. This is directing of the combined efforts of Lecturers of professional disciplines and physical education teachers to support the professional development of future physical education teachers. The pedagogical condition is based on the three-personal interaction within the framework of equal relations in the system «teacher — student — teacher of physical culture», which is directional on the formation of readiness to organize physical culture and sports work by future teachers of Physical Education and provides for the linking of the faculties of physical education with comprehensive schools and another physical culture and sports institutions, where the students join the organization and holding different forms of the physical culture and sports work.

Specialists in the field of physical culture and sports role in gaining professional experience by future teachers of Physical Education was found out. Lecturer, this is a person, who has a leading place in the three-personal interaction, who controls this process and directs it.

The student is an active participant in the educational process, who has opportunity to form his own professional readiness and gains experience in organization of physical culture and sports work.

Physical education teacher and other specialists in this field help to students to see and understand the essence of professional activity «from inside». They coordinate student activities in the organization of various forms of physical culture and sports work in the conditions of comprehensive schools and another physical culture and sports institutions.

Key words: Lecturer, pedagogical condition, physical culture and sports work, Physical education teacher, student, three-personal interaction.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2019

Прийнято до друку 30.10.2019